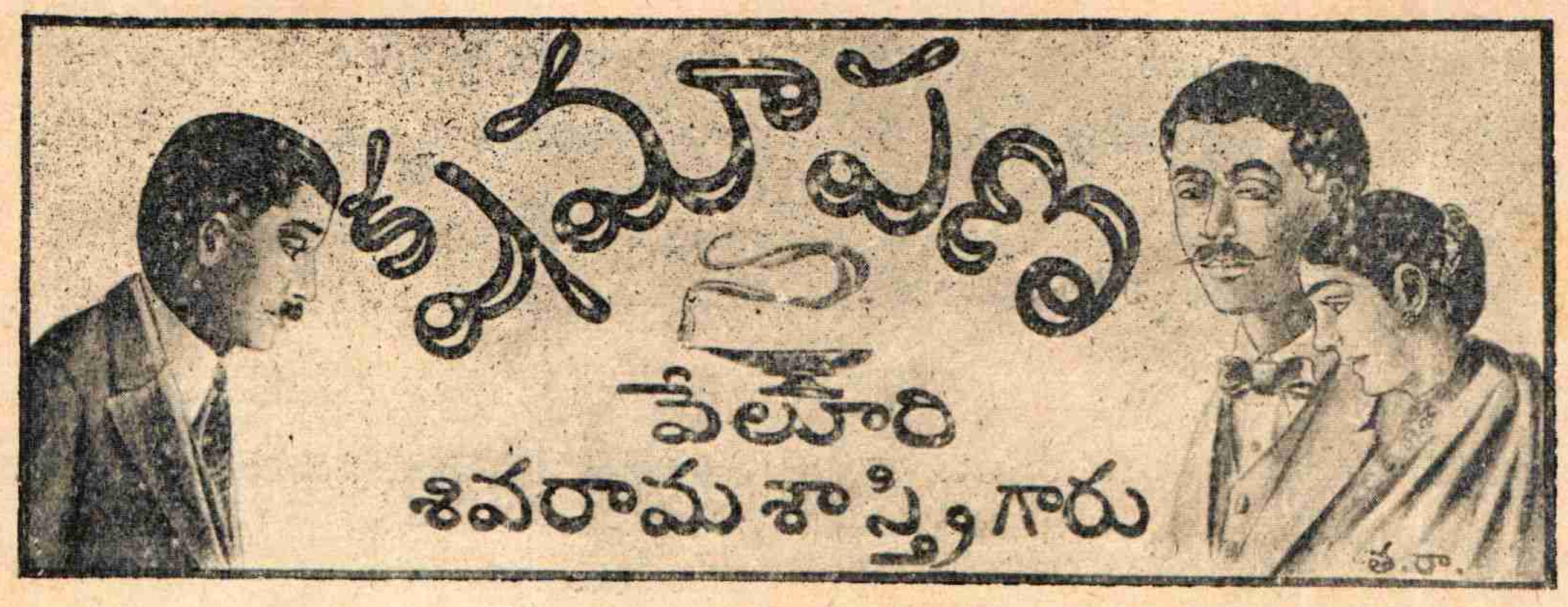

నా తలిదండ్రులు నేఁటి యాచారము చొప్పున నాకింగ్లీషు చెప్పించిరి. నేను బి. ఏ. ప్యాసయితిని.

నా ప్రకృతి పూర్వాచారములందే ప్రతిష్ఠితమయి యున్నది. నేను మున్ముందట పూర్వాచారపరాయణలలో అచ్ఛాదీని.

నాకథను నేనే చెప్పికొనుచుండుటచే ప్రాచీనాచారముల నతిక్రమింపవలసి వచ్చుచున్నది. నేను క్రమక్రమముగా ప్రాచీనాచారముల నతిక్రమింపనే అతిక్రమించితిని గాన ప్రకృతము నాభర్త నామధేయమును విన్నవింప లజ్జింపను. ఇపు డానామమే నాకు మంత్రము.

నరోత్తమరెడ్డి బి. ఏ. సర్టిఫికెట్ పుచ్చికొని నాలుగేండ్లయినది. నాకు బి. ఏ. సర్టిఫికెట్ పుట్టినతోడనే నన్నతని కిచ్చి పెండ్లి చేయుటకును సర్టిఫికెట్ పుట్టినది. పరీక్షాఫలము తేలినపిదపనే ఏయావయు లేని యానంద మనుభవింప నర్హ మని నాతలంపు. నరోత్తమరెడ్డి సంకల్పముకూడ నదియే.

నవీనాచారప్రకారము పెండిలి జరుగవలయునని వరుని యిచ్ఛ. ప్రాచీనాచారప్రకారమే జరుగవలయునని నాయిచ్ఛ. తుదకు నాపట్టుదలయే నెఱవేఱెను. కాని కొన్ని ప్రాచీనాచారముల నే నతిక్రమింప కుండలేక పోతిని. అసలు నాది ప్రౌఢావివాహముకదా! నేను బంతులాడలేదు. అతనికంచమున కూడు కుడువలేదు. నామగనిపేరు—పాప మతఁడు చాల కుతూహలపడియుండు ననుకొందును—అపుడు చెప్పలేదు. కాని నాపేరు చెప్పింపవలసినదని నేను చేసిన ప్రేరణ మింతింతకాదు. అతఁడు విధిలేక నాపేరు చెప్పుచుండఁగా పురుషలోకమును దాసలోకముగాఁ జేసినంత యానందించితిని.

పెండ్లి కెక్కువవ్యయము కాఁగూడదని అతని తలఁపు. కాని నాపట్టుచే మాజమీందారు కుటుంబములలోనగు వ్యయము, ఆడంబరము, లాంఛనములు వృథాయును అయి పోయినవి.

పెండ్లియగు పిదప నేను మగనితో అత్తింటి కేఁగితిని. నేను లోఁగడ వలచియెఱుఁ

గను. నరోత్తమరెడ్డికి నాపై ప్రేమ కలదని యెఱుఁగుదును గాని నన్నంతగా అతఁడు వలపించిన నమ్మకము లేదు. చాలకాలము దాఁటినతరువాత తన యనుగ్రహమున నేను సాత్వికమగు ప్రేమగంథమున ఓనమాలు చదువ మొదలిడితిని. నే నంతఃపురముననే యుండఁగోరితిని గాని అది నామగని కిష్టము కాదు. నా కపుడపుడు పురుషులకు వలె స్వేచ్ఛాచారముపై మనసు పుట్టెడిది కాని దాని నడఁచి తెరచాటున బొమ్మవలె తిరుగుదానను. 'పిఱికివారును, అనదలును తెరచాటున దాఁగియుందు'రని నాభర్త యనెను. 'నీవు నామనఃకవాటముపై ఆఘాతము కలుగఁజేసితి' వంటిని. 'మనఃకవాటమునకు బీగము తీయుటమాత్రమే నాపని కాదు. కవాటోత్పాటనమే నాపని' అని అతఁ డనెను.

నాభర్త నాయుడుపువలెను, నాయూర్పువలెను నన్నంటుకొని, నాలో లీనుఁడై యుండవలయునని నాకోరిక. నే నుండఁగా నతనికి శయ్య యేల? అతఁడు నన్నొకచెలివలె చూచుచుండువాఁడు గాని భార్యవలె చూడఁడని నాయపవాదము. రేయుంబవళ్లు నన్నంటుకొనియుండుమని అతనితోఁ జెప్ప సంశయించుచుండుదానను గాని యాతఁడు వెళ్లునపుడతనివస్త్రాంచలము నెఱుఁగనటులు గ్రహించుటయో, ఏదోపని యున్నట్లు వెనుకకుఁ బిలిచి యేమి లేదు లెండని యనుటయో చేసెడిదానను. అతఁడు వెనుదిరిగి చూడక, మాఱు మాటాడక వెళ్లిపోయినపిదప నే నుస్సురని చిబుకముక్రింద చేయూఁది కూర్చుండుదానను. ప్రేమయనిన వట్టి రాకపోకలా? నే నపుడు చేసిన మంచిపని యేదనఁగా, ఏదాసిచేతను నాభర్తకు ప్రేమబోధ చేయింపలేదు.

నే ననేకగ్రంథములు చదివితిని. ఏకవియు ప్రేమను సంపూర్ణముగా నిరూపించినటులు నాకు తుష్టి కలుగలేదు. ప్రేమయన్న కేవల నాయికానాయకవర్ణనమా? దాని ననుభవింపవలయు, వ్రాయవలయు. నేనే కవయిత్రి నయితినేని శృంగారకవిత్వమునకు జగతిలో లోపముండకుండెడిది. ఈశ్వరుఁడు దాతను ధనికుని కావింపనటులే చేయవలసినవానిని కవులుగాఁ జేయఁడు.

నాభర్తలో మఱియొక మనుష్యుఁడు లేఁడు. ఇది చెప్పవచ్చును, ఇది చెప్పరాదు అనున దతఁ డెఱుఁగఁడు. ఏదాసియేని తనపై భావము చూపించుచో వెంటనే నాకు తెలిపి దానిని పవిత్రపఱుపు మని నొడివెడువాఁడు. నేను దానిని తన్ని తగిలివేయ నెంచుదానను. అతఁ డది ఖండితల పనియనియు, వారి నచటనే యుంచి వస్త్రగాళితము చేయుట సీతిలక్షణమనియు చెప్పి, వారిని తాను 'అమ్మా' యని సంబోధించువాఁడు. ఇటు లగుటజేసి నే నొకమనశ్శుద్ధిసంఘమున కాధిపత్యము వహింపవలసి వచ్చినది.

అతఁడు తెర తీసివేయవలసినదని నాకు మఱొకసారి బోధించెను. ప్రకృతము దానిఁ దొలఁగింపవలసినంత యక్కఱ లేదని నే

నంటిని. నాసమాధానమున రెండుప్రయోజనము లున్నవి: నే నంతఃపురముననే యుండుచో నతఁడు ప్రేమోపాసకుఁ డగుననున దొకటి; నేను చెప్పనిది రెండవది.

అతఁడు స్త్రీస్వాతంత్ర్యమును గూర్చిన గ్రంథములు బోలెఁ డిచ్చెను. పాప మిపు డెవరిస్వాతంత్ర్యము పెచ్చో యతఁ డెఱుఁగఁడు. ఆతఁ డాపుస్తకముల నెచట నుంచెనో అవి యచటనే యుండెను. అవి జడములు కావా? ఆసరస్వతి యెచట నలిగిపోవునో యని నేను కడుశ్రద్ధతో ముట్టక మూచూడక శరన్నవరాత్రపూజ చేసితిని.

నా యుదాసీనతకు నాభర్త కోపింపను లేదు, సంతసింపనులేదు; ఆగ్రంథముల నట నుండి కదిలింపనులేదు. చదివితివా యని యడుగనులేదు.

మాదివాణమున తంబళి యొకఁడు దైనందినమును రుద్రపాదములు శిరమున నుంచు నాచారము కలదు. నేను వానిభార్యను అందుల కేర్పాటు గావింపుమని నాభర్తకు తెలియఁ బఱచితిని. నాఁటినుండియు రాణివాసమున మగవానిదర్శనము మటుమాయమైనది. ఆ రేయి నాభర్త ఒక చిఱునవ్వు నవ్వెను. ఆ చిఱునగవున అన్ని యర్థము లున్నవని అపుడు నాకు గోచరము కాలేదు. నా మనఃపరిణామ మతనికిఁ దెలిసినటులు నాకును దెలియలేదు.

నాకడ కాతఁ డెంత రావలయునని—కాదు: ఒడల్లు సాగిపోవునటులు కౌఁగిలిఁగొను నాశరీరమున నతని శరీర మెంత కలిసిపోవలయునని నేను తలంచుచుంటినో, అతఁ డంతవిడివిడిగనే యున్నాఁడని నాభావన. నే నెంత ప్రేమగు హాలోఁ దూఁగుచుంటినో ఆతఁ డంత ప్రేమ శృంగ మెక్కుచున్నాఁడు.

నా కిపు డొక గర్వ ముదయించినది. నేనును అతనితోపాటు బి. ఏ. కడతేఱితిని. సంపత్సమృద్ధులలో తక్కువ లేదు. సౌందర్యమున నేనే పెచ్చు. నాయెడ నీతని కీ యుదాసీనత యేల? అని. నే నిటులు తలపోసికొనుచు ఆవసంత చంద్రికలో ఉద్యానమున తిరుగుచుంటిని. నా శిరోఽలంకృతములగు పూవులు పరివేషమువలె నుండెను. మావిపొదలో కోయిల కుహూకుహూకుహూ మనెను. ఆకుహూధ్వనికి నా చెవులు గింగురుమని పోయెను. నా శరీరమును నే మఱచితిని.

నే నతిప్రయత్నముచే మల్లెతీవల చాళ్లు దాఁటి అశోకముక్రిందికి వచ్చుచుంటిని. దాపుననున్న శిలావేదికపైఁ గూరుచుండి నాభర్త యెవరినో ధ్యానించుచున్నాఁడు. 'ఆహా,నన్నే ధ్యానించుచున్నాఁడు. ఎంత యదృష్టవతిని' అని యనుకొంటిని. పరమేశ్వరునికై పరితపించు పార్వతివలె నే నతని యెదుట తల వంచుకొని పుష్పాంజలి తొణుకులాడ నిలిచితిని. నేను వసంతుని కుమారివలె వలచుచుంటిని. మలయమారుతహృదయమువలె నిట్టూర్చుచుంటిని. అతఁడు కాసంత కన్ను తెఱవకయే మనసిజు ననంగుని గావించెను. ఇన్నీ న్యాబడు కనిపించి

నది. అతఁడు నా ప్రేమను వెక్కిరించినటులు లేదా ?

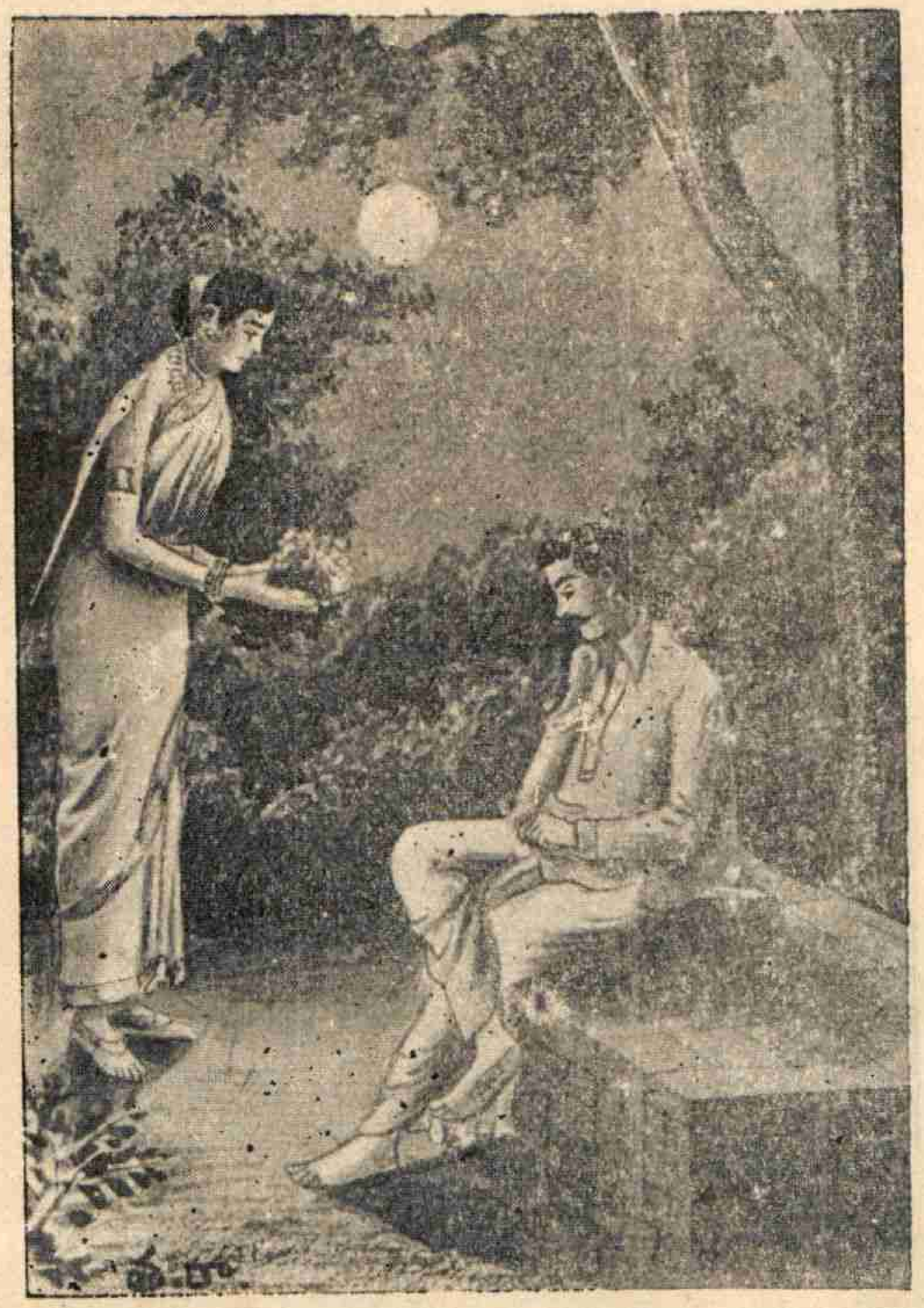

“పరమేశ్వరునికై పరితపించు పార్వతివలె.........
......పుష్పాంజలి తోఁణుకులాడ నిలిచితిని.”

నేను పులుకుపులుకున నతని జూచుచు పరిక్రమించితిని. నిక్కముగా నాకు తలనొవ్వి లేదు కాని—నన్నతఁడు పలుకరింపనైన పలుకరింపఁగూడదా?—పలుకరింప నందులకు తలనొవ్వి కలిగినమాట నిక్కము. నాకు జ్వరమే వచ్చినది. వట్టిది వట్టి దని విలపించితిని. ఉన్నమాట చెప్పుట కేమి ? ఈ దిక్కుమాలిన మగని నాకేల కూర్చితి రని నాతలిదండ్రుల దూఱితిని.

కొంతవడికి నాభర్త వచ్చి మంచముపైఁ గూర్చుండెను. కొంత నా తలనొప్పి జ్వరము శాంతించెను. ఇఁకఁ గొంచెము సేపు కూర్చుండిన-చో నాబాధ అపుడు తీసివేసినటులు పోయెడిదే! ఆవైద్య మతని కెవరు చెప్పుదురు? అతఁడు నా తలయంపిపై చేయి వైచి ‘యేమి యిది?’ ‘చల్లగను వేఁడిగను ఉన్నదే’యనెను. నేను ‘ఇది వ్యామిశ్రమగు జబ్బు’ అని యంటిని. అతఁడు తల నూఁపి వైద్యురాలిని బిలిచి మెల్లగా నిష్క్రమించెను.

రెణ్ణాళ్ల కొకతూరి యీ రోగము నాకు రాఁ దొడఁగెను. క్రమముగా దైనందినమును రాఁ దొడఁగెను. దానితో నాశరీరము కాంతి దొఱఁగుటకు బదులు కాంతి యినుమడింపఁ జొచ్చెను.

౨

నాభర్తకు దూరజ్ఞాతియు, అదూరమిత్రుఁడు నగు ధర్మారెడ్డి రెడ్లలో బ్రాహ్మణుఁడు. అతఁడు నాభర్తకు సహాధ్యాయుఁడు. ధర్మారెడ్డి విద్యకొఱకే విద్య నభ్యసించెను. అతఁడు నాభర్తను జూడవచ్చెను.

ఒకనాఁడు పదిగంటల సుమారున నా భర్తయు, నతఁడును ప్రసంగించుచుండఁగా తెర చాటున నుండి వింటిని. నాభర్తకు అన్ని శాస్త్రములు వచ్చియుండు నని నే ననుకొనలేదు. చదువులో నే నతనికి తీసిపోను అను నాగర్వము చదికిలఁబడిపోయినది. అతని సంభాషణమున తర్కము, వైశేషికము, పూర్వ

మీమాంస, ఉత్తరమీమాంస, తంత్రశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, ఆస్ట్రేయాలజీ, ఫైలాలజీ, జియాలజీ, బయాలజీ, థియాలజీ, కెమిస్ట్రీ, ఫిజిక్సు, కొరాను, బైబిలు, జెందవెస్తా, బుక్కు, ఉపనిషత్తులు లోనగునవి సులువుగా ఉపబృంహితము లగు చుండెను. ధర్మారెడ్డియు అతనికి తీసిపోవలేదు.

ధర్మారెడ్డి సంభాషణము మారుత శీతలమయిన కార్తిక చంద్రికాసారమువలె నుండెను. నా కాతని యాకారము చూడవలయునని కోరిక యుబికినది. వెంటనే కొంచెము తెర యెత్తితిని. మఱల తెర వాల్పవలయునని నాకు తోఁపలేదు. కొంతవడికి వెదురుపొదల గాలి కా తెర కదలఁగా తెర వైచి లోని కేఁగితిని. కాని నే నెంతయో సే పంతిపురిలో నుండఁజాలక పోయితిని. మఱల తెరవద్దనే యిల్లు కట్టుకొని కూరుచుండి యపాంగశుక్తిచే నతనిని గ్రోలితిని.

ఆ తెర నా కొక యినుపగోడవలె నుండెను. నాసశితనిరీక్షణములు కుశాగ్రములవలె పడుగు పేకలను భేదించుకొని యావలికి దాఁటుచున్నవి. అపటీక్షేపముగా నే నారంగమును బ్రవేశింపఁ దలఁచితిఁగాని నిర్వహింపలేకపోయితిని. నరోత్తమరెడ్డి ‘తెర’తొలఁగింపవలసినదని చేసిన యుపకారమును వినియోగించుకొనలేకపోయితిని గదా యని నన్ను నిలువెల్ల నిందించుకొంటిని.

మాటలాడుచు మాటలాడుచు ధర్మారెడ్డి ఎక్కడ అలసిపోవునో యని అనుకొంటిని. అతని చేతులు నా చేతులకంటె మృదువుగా నున్నవి. ఆతనిశరీరములో ఆముఖము రాజు! ఆకన్ను లెవరి నాకర్షింపవు? ఆహాహా! ధర్మారెడ్డి ఆఁడుది. ఆఁడుదానికిఁగూడ అంత సౌందర్య మెక్కడిది? ఆ సౌందర్యదేవతకు నే నారతి పట్టితిని. వెనుకతలుపు లన్నియు మూసి ఆ తెరచాటునఁ గూరుచుండి అతని సౌందర్య

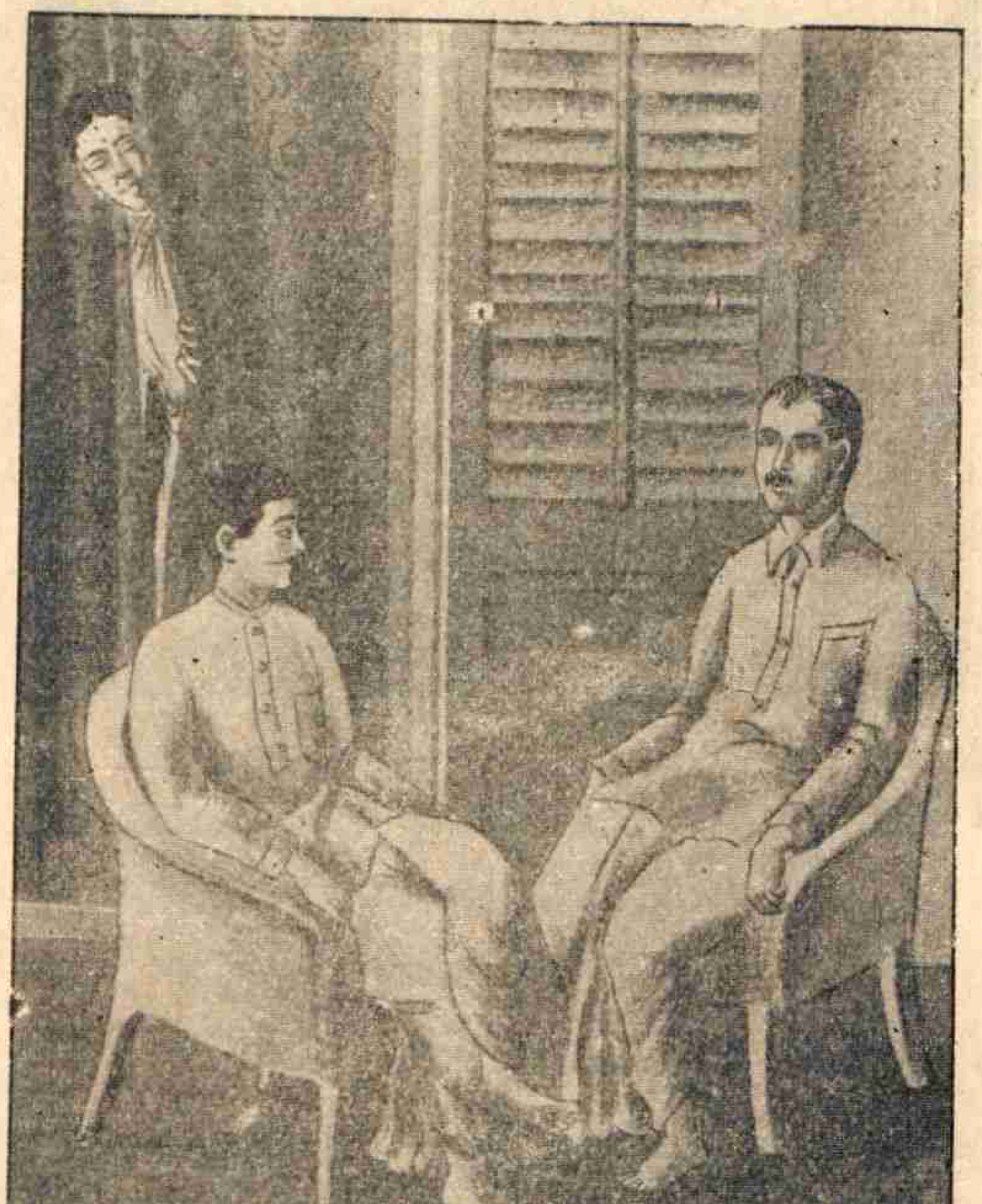

మును పూర్ణిమాదృగ్యోగముచే ప్రత్యక్షము చేసికొంటిని.

కొంతసేపటి కంతఃప్రవేశసూచకమగు నొకగంటను నాభర్త మొరయించెను. నా యోగము ఆశబ్దముచే భగ్న మయినది. నేను

వెంటనే లోనికేఁగి మఱల గంటను మొరయించితిని. ధర్మారెడ్డి హస్తమును గ్రహించి నరోత్తమరెడ్డి నాకడ కరుదెంచెను. నా సంఘాతమంతయు నొక ప్రేమకుసుమముగా మాఱిపోవ నేను ధర్మారెడ్డి హస్తమును కదిలించుట యను మిషచే ఆకుసుమము నతనికి సమర్పించితిని. నాభర్త యతనిని నివేదించి నా కప్పగించెను. నేను నతనితో పరిచితి కలిగించుకొంటిని. తరువాత నేను నేనేనా అని యనుకొంటిని.

మాపరిచయాధిక్యమే తెరను చించివైచినది. అందులకు ధర్మారెడ్డిని నాభర్త మిగుల నుతించుకొని యుండును. అపుడపుడు నేనును, ధర్మారెడ్డియు స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమును గుఱించియు, ప్రేమను గుఱించియు, సోక్రటీస్ సౌందర్యమును గుఱించియు మాటలాడుకొనుచుండువారము. అపుడు నేను నాభర్త యొసఁగిన స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమును తెలుపు గ్రంథములనన్నిటిని జదివితిని. అపుడు నరోత్తమరెడ్డి ఆగ్రంథములఁ దనకిమ్మని నాయాసక్తిని వృద్ధిపొందించెను తన్మూలమున నా హృదయమునుగూడ కనిపట్టి యుండును.

ధర్మారెడ్డి నాతోఁ బ్రసంగింప నెంచినపుడే నేనతనితోఁ బ్రసంగింప దొరకొనుదానను. అతఁడే నాకడ కిపుడు తఱుచుగా వచ్చుచుండువాఁడు. అతఁ డేకాగ్రతతో తిలకించుచు నాతో సంభాషించుచుండునపు డెపుడును నా కిసుమంతయు నర్థము కాలేదు. ఆతఁడు నాపరతంత్రతను కనిపట్టి యుండునని సిగ్గును, ఆనందమును గూడ పొందుచుండుదానను. నేనతని నెటులు చూచుచుంటినో అతఁడును నన్నటులే చూచుచున్నాఁడని నాతలఁపు. స్త్రీ స్వభావము పురుషునకును, బురుషస్వభావము స్త్రీకిని దెలియును.

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజుకాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండా తిన్నగా వ్రాసి పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయేకాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

—భారతి.

నాభర్త ప్రాచీనాచారము నుండి నవీనాచారమునకు ఇన్ని యేండ్లకు తొలఁగింప లేని నన్ను ధర్మారెడ్డి ఒక్క నాఁటితో తొలఁగించెను. ఇపుడు డాబామీఁద వరుసగా వైచిన శయ్యలపై మొదట నేనును, నడుమ నాభర్తయు, చివర ధర్మారెడ్డియు నిదిరించుట. కొన్నాళ్లరిగిన పిదప నేను నాశయ్యను నడుమకు మార్చికొంటిని.

నాభర్తకు తలఁచుకొనినంతనే నిదురవచ్చును. అతఁడు నిద్రించెనా, మఱి తురీయయామమునకే మేలుకనుట. నా కపుడు ధర్మారెడ్డితో మాటలాడుట కెక్కడలేనిమాటలు పుట్టుకొని వచ్చెడివి. తుదకు నేనతని శయ్యపై మల్లీకు

సుమములో, గులాబిపూవులో, జాదులో వెదఁ జల్లుదానను. అటులు చల్లునపు డతనితాఁకుచే నాశరీర మెంత పులకితమయినదో అతనిశరీరము కూడ అటు లాయెనా లేదా యని నేను కనుఁ గొనఁ బ్రయత్నించుదానను.

అపుడపుడు ధర్మారెడ్డియే నాకడకు వచ్చి బ్రౌనింగ్, గీతలు ఉన్నవా యనియు, మల్లియలుకాని, గులాబులుకాని ఉన్నవా? యనియు, మీఁగడగాని, ఐస్‌క్రీముగాని ఉన్నదా యనియు అడుగుచుండువాఁడు. అతనికోరికల నన్నిటిని నేను నా హస్తగతము కావించుకొని అతనిచే అడిగించుకొనుచుండుదానను. పాప మాతనికి మోమోటమి లేదు. పిల్లవానివలె కావలసిన ప్రతివిషయమును నన్నే అడుగుచుండెను.

మాగోష్ఠిలో ఒకనాఁడు దివ్యజీవితమును గుఱించి ప్రశ్న వచ్చెను. నరోత్తమరెడ్డి సర్వసంగపరిత్యాగమునకు వోటుచేసెను. ధర్మారెడ్డి కర్మయోగమునకు వోటిచ్చెను. నావంతు వచ్చెను. నా కావిషయమున ఇంకను రూఢియగు నభిప్రాయ ముదయింపలే దంటిని. కాని నాయంతరాత్మకు తెలియకపోదు. నేను తెలుపకున్నను నావోటు దేనికి పడునో మీరు సులభముగనే గ్రహింపఁగలరు.

కొన్నాళ్లు కడఁచిన పిదప నొకనాఁడు ధర్మారెడ్డి నాకడకు వచ్చి, 'మీ కొక ఆతంకమును, నాకొక మంగళమును ఒక సారియే తొలఁగిపోవుచున్న' వనెను. 'కాదు కాదు, నా జీవరసము పోవుచున్న' దని నే నంటిని. నే నపుడు తెల్లపోయితినో, పాలియే పోయితినో! నాశరీర గృహమునుండి బయటికి వచ్చి నేను ధర్మారెడ్డిని నిరీక్షించితిని. ఆహా! ఎడఁబాటులో ఎంత మనశ్శోషణము కలదు! బదులునకు బదులుగాక కేవలముగా మీరు మాగృహమలంకరింప వలయునని ధర్మారెడ్డి యనెను. నేను 'తప్పక' అంటిని.

ధర్మారెడ్డి మోటారు ఎక్కెను. అతఁడు నామనస్సుతోపాటు కానిపింపకుండఁబోయెను. అపుడు న మన స్సంతయు నాటకము చూచి వచ్చిన తరువాత ఉన్నటు లుండెను. మా మేడ యంతయు చిన్నఁ బోయినది. పోవుచు ధర్మారెడ్డి నన్నుఁ జూచిన చూపే నాకు పాథేయమైనది.

3

నా బయటితెర ఉష్షాని పోయినది కాని నామనస్సుపై దట్టముగా పడినది. వెన్నెల, సెలయేళ్లు,ఉద్యానములు, తీవలు, పూవులు, మలయవాయువులు, ఋతువులు, హంసలు, నెమళ్లు, కోయిలలు, తుమ్మెదలు, జలయంత్రశాలలు,అంగరాగములు,శయ్యలు పుటము పెట్టఁగా, శరీరపు మూసలో నామానసము తుకతుక ఉడికిపోయెను. అపూర్వమైన కాంతి మండలము నా ప్రత్యయవమును గుడికట్టెను. కపోల

విన్యస్త హస్తనైన నన్నపుడు ధర్మారెడ్డి చూచినఁ జాలును. నరోత్తమరెడ్డి చూడకున్నఁ జాలును.

అంచుమట్టముగా తేనె వోసి రేకులు కుట్టివైచిన పూవువలె నే నపు డుంటిని. ఈశ్వరుఁడు నన్నొక సుఖపిపాస కాలవాలము కావించెను. నాలో నేనే దహించుకొని పోయితిని. నా కీజగతి యంతయు నిస్సారముగా తోఁచెను. ధర్మారెడ్డి చిత్తరువేని లేనియెడల నామేడ చవుటి దిబ్బగా నుండెడిది. ఒక రేయి యంతయు నే నాచిత్తరువు నెదుట నుంచుకొని కూరుచుంటిని. కొంత సేపు దానితో వినోదించితిని. క్రమక్రమముగా నా కనుల వెంట బాష్పములు స్రవించినవి. తెలవారు లటులే కూరుచుంటిని. అపుడు మయూరము లొకటొకటియే లేచి స్తంభ మెక్కి కూయఁ దొడఁగెను.

నే నొకమోసము చేసితిని. ధర్మారెడ్డి శయ్యలోని యుపధానము నాశయ్యలోనికిని, నాశయ్యలోని యుపధానమును ధర్మారెడ్డి శయ్యలోనికిని మార్చితిని. ప్రకృతము నే నా యుపధానమునే ధర్మారెడ్డి భుజముగా భావించి కనులు మూసికొంటిని. తల్లివలె వచ్చి నిదుర నన్నెత్తుకొని పోయెను.

నేను స్వప్నమున ధర్మారెడ్డి కొక ఉత్తరమును వ్రాసితిని. వ్రాఁత కుపకరణము కలము కాదు; వ్రాఁత కుపయోగించినది కాకితమును కాదు. ఇచ్ఛ నా మానసముమీఁద నన్ను కరఁగించి కరఁగించి కరకకాయ సిరాచేసి అక్షరములుగా పోసినది. అపుడు ధర్మారెడ్డి నాలో ఒకభాగముగా ఉండెనుగాన దానిని పఠించెను. నే నతనిలో ఒకభాగముగా నుంటిని. నాలో నున్నవాఁ డెవఁడో నన్ను పట్టుకొని యీసుఖధామమున కెక్కించుచు హఠాత్తు జాఱవిడువ నేను జాగ్రదవస్థలో పడి పోయితిని.

ఇఁక నీజన్మము సార్థకమని నాకు హాజము కలిగినది. నావలెనే అతఁడును నాదిండుపైఁ బరుండి వినోదించుచుండునని నిశ్చయించితిని. అపుడు నీ వెవరికిని నివేదింపరాని ఒకానొక తన్మయతలో మ్రగ్గుచుండలేదా? అని నేను ధర్మారెడ్డికి లేఖ వ్రాయకుండుట చాలవిచిత్రమే.

ఎవనిపొడయనిన నా కుఁ గిట్ట కున్నదో ఆనరోత్తమరెడ్డి ఆ రేయి నాకడకు వచ్చెను. అతఁడు నన్ను నాపేరుపెట్టి పిలిచెను. అతఁడే పేరున నన్నుఁ బిలిచెనో ఆనాపేరు స్త్రీలలో చాలమంది కుండవచ్చును. నాపేరు తెలుపుచో మీపేరులన్నియు కలుషితమై పోవును. మీరెవరును ఇఁక ఆపేరు పెట్టుకొనఁజాలరు. కావున 'పేరులో ఏమున్నది?' అని అనకుఁడు.

అతఁ డటులు పిలువఁగా నేను పలుకనైనఁ బలుకలేదు. పిదప నతడు—'కొన్ని జంతు

వులు తమజీర్ణకోశమును విప్పి నీటిలో కడిగి కొనును. నీవును నీమనస్సు నటుల చేసికొనుము' అనెను.

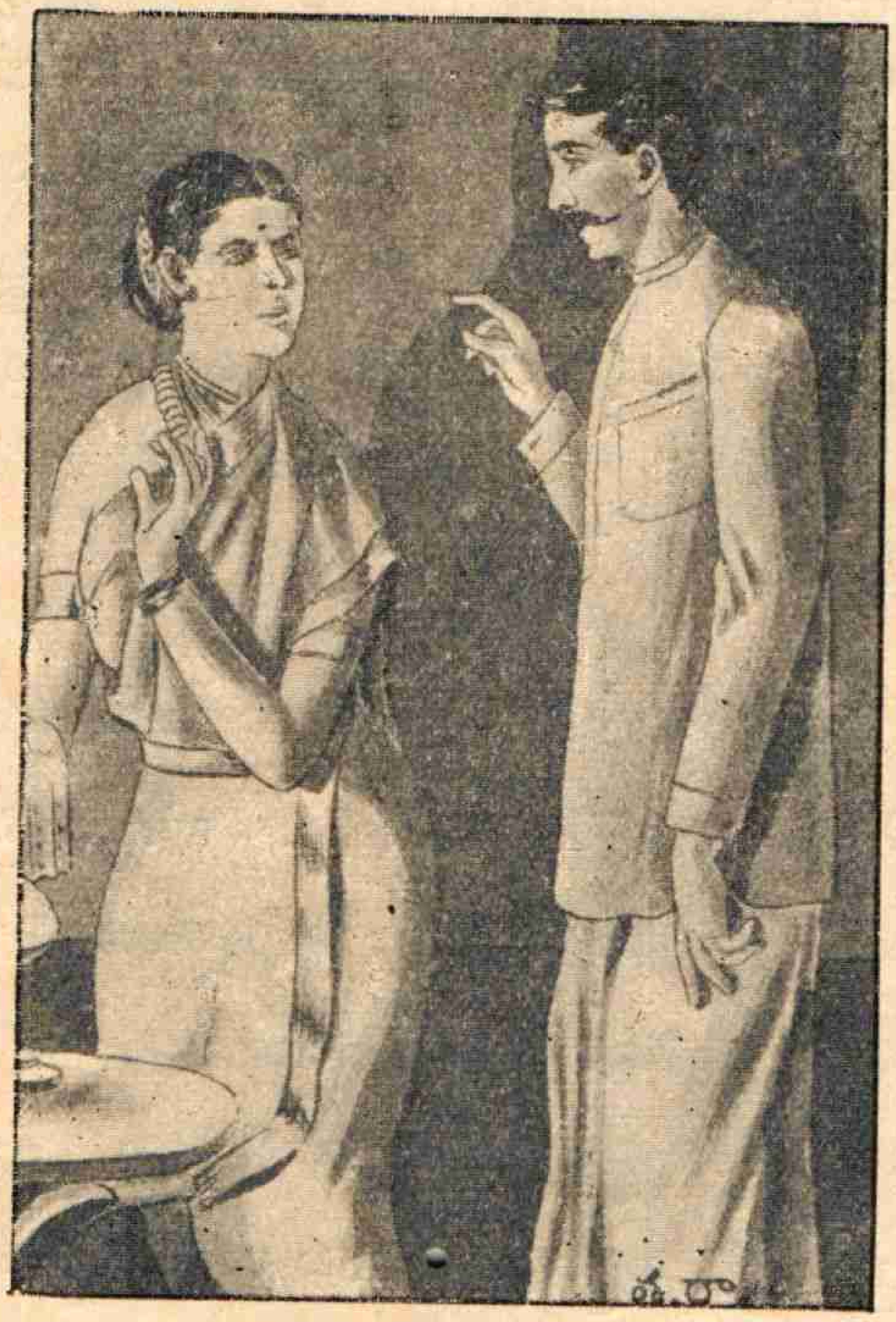

"కొన్ని జంతువులు తమ జీర్ణకోశమును......
నీవును నీ మనస్సు నటుల చేసికొనుము"

నాగుండియలు జలదరించెను. పట్టుపడిన దొంగవలె నేను మాటలాడలేక పోయితిని. అతఁడు నావాలక మాఁచిచూచుచు కూరుచుండెను. నామానస మంతయు అతని నేత్రదర్పణమున ప్రతిబింబించినటులు నాకు భయము పుట్టెను. ఏకవియు ఆయవస్థను వ్రాయవలదు. సవతులేని ఆయవస్థను భరింపవలదు. దానిని భరించినదానను నేనే.

అతఁడు క్రమ్మఱ నిటు లనియెను :— "హావఁబోవుముందు చేసికొను జీవప్రాయశ్చిత్త మొక జీవప్రాయశ్చిత్తము కాదు. మానసము మీరినపుడు చేసికొన్న ప్రాయశ్చిత్తియే ప్రాయశ్చిత్తి. మృతి కాలమునఁ జేసి కొన్నది జీవునితో పాటు మరణించును. సజీవుఁడై చేసి కొన్నది సజీవమై యుండును.

నామనస్సుపై శరీరాచ్ఛాదనము లేదా యని ఒకసారి కనులతోఁ జూచి కొంటిని. నా మానసములోని ఒక్కొక్క పెట్టెయు పైకి లాఁగి తెరచుచున్నటు లుండెను. ఇంక నితఁ డెంతద్రష్టయో యని తెలిసికొనఁ గోరినటులు తల వంచుకొని కూరుచుంటిని.

అతఁడు క్రమ్మఱ "మనస్సు కన్న మంచి గురు వెచటను లేఁడు; మానసమున అజయ్యమైన వృత్తి కలుగుట అనఁగా ఈశ్వరుని దాపునకుఁ జనుట, లేక తనను తాను ప్రేమించుట. అపు డెవఁడును దానిని ఇతరులకుఁ దెలుపఁ జాలఁడు. ఇఁక నిన్ను నేను పరిత్యజించుచున్నాను. ఈపరిత్యాగము నీ మేలుకొరకే కావున ఇది పవిత్ర పరిత్యాగము; ప్రేమ గర్భిత పరిత్యాగము. నీవు నిన్నతిగా ప్రేమించుకొని వత్తువేని యీ నీ మిత్రుఁ డెపుడేని నీ పార్శ్వవర్తియే" అని గంభీరముగాఁ బలికి నన్నాఁచి చూచుచు నిలువఁబడెను.

నాకనుల వెంట నీరు క్రమ్మ నారంభించెను. నా కంఠము స్తంభింపకముందే 'రాతికి చెవులు లేకుండుట యెంత పుణ్యము? మోడునకు

చేతన లేకుండుట యెంతభాగ్యము?' అని నేను కనులు మూసికొని పఱుపుపై నొఱగితిని. ఆతఁడచటినుండి మెల్లగా వెళ్లుట కనులవలె నాచెవులు చూచెను.

అటు లాతఁడు నిష్క్రమించిన కొంతసేపటికి లేచి కూర్చుంటిని. లతికాపర్ణవిచాలనముచే పుట్టి, పర్వతవృక్షశాఖాఘాతముచే పెరిఁగి, ఒకమహావాతము వీవఁదొడఁగెను. ఉపవనమున రాలిన కుసుమములు ఆకాశపతితము లగు తారకాగణములవలె నుండెను. ఆ వాత్యాచంక్రమణములందు ఎగిరిపోయిన జీర్ణలతాజాలములు క్రిందికిని మీఁదికిని దిగు గాలిపడగలవలె చూపట్టెను. అవి మీఁది కేఁగినవో, క్రిందనే పడినవో ఎవ రెఱుఁగుదురు? చాలసేపటి కాయాకాశరంగమున మబ్బుతెరలు విరిసినవి. ఈనాటక మెవ రాడించిరో యెవరు కనుఁగొనినారు? కాని అందఱును కనులు పెట్టుకొని చూచినారు.

నాకపుడు నరోత్తమరెడ్డియం దొకగౌరవము, ఒకనైచ్యము, ఒక ఆస్తిక్యము-ఒకనాస్తిక్యము, ఒకప్రేమ, ఒకత్యాగమును కలిగెను. కడపటి నిమిషమున నే నతనిని సంపూర్ణముగా సన్న్యసించితిని.

'నీపరిత్యాగము నా కొక అర్హత నిచ్చినది. అయర్హతతోడనే నేను నీనుండి కత్తితో నఱుకఁబడిన తుండెమువలె వేఱయిపోవుచున్నాను. నీమాటలు నీహృదయమునుండియే ప్రసరించెనేని నన్ను ద్వేషింపఁజాలవు.' అని యొక యుత్తరము నరోత్తమరెడ్డికి వ్రాసి యెవ్వరికిఁ దెలియకుండనే నటనుండి యెగిరిపోయితిని.

ఆహా! ఆ ప్రథమస్వాతంత్ర్యము నేమని చెప్పుదును? అది కాఫీహోటలు విందు; ఆఱవయింద్రియసుఖము; ఉన్మత్తతాండవము; మూఁడవచూపు; గర్భనరకము; విదేహముక్తి.

నాకు ప్రతిపదార్థము భయమయము గాను, ప్రేమమయముగాను కానిపించెను. నాకొఱకే ఋతువులు, కుసుమములు, చంద్రుఁడు, దక్షిణ వాయువులు సృజింపఁబడినవి.

నా కొక క్రొత్తవన్నె వచ్చినది. స్వేచ్ఛానాసౌందర్యమును పల్లవింపఁజేసినది. నే నా స్వేచ్ఛలో ముక్తునివలె బంధ మనుభవించితిని; బద్ధునివలె ముక్తత చవిచూచితిని. అప్పటి నాకర్మయంతయు ఒకతపస్సు. నే నాతపస్సునంతయు ధర్మారెడ్డికడనే యుండి అతని కొఱకో, నాకొఱకో చేసితిని.

అతఁడును, నేనును ఏకాంత చంద్రికలలో సంచరించితిమి. పర్వతసానువులపై దీర్ఘాలోచనములతోఁ గూరుచుంటిమి. నదీతీరములందలి కురుమాపులేని పచ్చిక పట్టుతివాచీలపై విశ్రమించితిమి. ప్రాసాదోపరిభాగములందు శరచ్చంద్రికాతూలశయ్యలపై మాటలాడి మాటలాడి నిదురఁగూరితిమి; ఏకపఙ్క్తి నారగించితిమి.

నే నతనికి షెల్లీ–ఎపిప్సైకిడియన్ విని పించితిని. విజయవిలాసము తల కెక్కించితిని. అభిజ్ఞాన శాకుంతలమును నర్మసచివుని చేసి

తిని. ఓమర్ ఖాయమును పార్శ్వచరుని గావించితిని.

ధర్మారెడ్డి దాసికలలో నొకతెయేనియు మఱియొక దాసిచెవిలో నేరహస్యమేని చెప్ప లేదు. కాని మే మిరువుర మరణ్యమునకు అసి వారు వెళ్లినపుడుమాత్ర మెదురుబడిన పౌరులు మాగుబ్బములు కొంతదూర మరిగిన పిదప అచట నిలిచి మమ్ము వేలితో చూపించుచు ఏవియో కొన్ని మాటలు చెప్పుకొనువారు. ఆమాటలు వినుటకు నాకు మూఁడవ చెవి లేకపోయెనే యని నే ననుకొను దానను.

ధర్మారెడ్డి కనుచాటు చేసి నరోత్తమరెడ్డి యతనికి వ్రాసిన యుత్తరములు చూచుటకు నాకు తత్తరయెత్తెడిది. వానిలో నామాటయే యుండునదికాదు. నరోత్తమరెడ్డికి చేతనలేదా? లేక దాని నతఁడు జయించెనా? అని నేను సంకోచపడితిని. అది దైవమున కెఱుక!

ఒకటి రెండు మూఁడు నాలుగు నెలలు కడఁచెను. 'నీ వెందులకు వచ్చితి' వనికాని, 'ఇంక నెన్నాళ్లుందు'వని కాని ధర్మారెడ్డి నన్నడుగ లేదు.

అతని పలుకులో దిండు మాఱిన సంగతి అతని కింతవట్టు తెలియలేదు. నేను తడవతడవకు ఆతలయంపి పైకెత్తి క్రిందవైచి ఆకాశమున బంతియాట లాడినను అతఁడు దాని విషయమున ఇసుమంతయేని శ్రద్ధ చూపలేదు. నేనుమాత్ర 'మీదిండు నీది కాదా?' అని అడుగలేదు.

అతఁడు లేనపుడు నే నతని శయ్యపైఁ బరుండుదానను. అతఁడు వచ్చి నాశయనమునఁ బరుండు వాఁడు. నే నతని వెండి కంచమున నా వ్యంజనమును బడవైచుదానను. ఆతఁడు స్వీకరించువాఁడు. అతఁడు నాకు Friendship Mystic అని పేరిడెను. Love and Beauty Mystic అని పేరు పెట్టినచో సరిగానుండెడిది.

నా కాతని చేఁతలన్నియు ఒక శక్తిని చేకూర్చెను. ఎట్టిశక్తి? నా చరిత్రము నొకతూరి సింహావలోకనము చేసికొనునట్టిది. చేసికొంటిని సరియు. ఏమి ప్రయోజనము? ఆశక్తి నిశ్శక్త మైపోయినది.

వెతలఁ బాగులువారు శాంతికని ఏకాంతములుచేరి లేనిపోని వెతలన్నియు నెత్తిని వైచికొందురు. అటులే నేనును ఉద్యానమునకుఁ బోయితిని. నా కెచటలేనిదుఃఖమును పుట్టుకొనివచ్చెను. నే నెవరినికోరిన వారు నన్నెత్తుకొనిపోవరు? అపుడు నన్నందఱు హృదయేశ్వరిగా భావించి పూలఁబూజించిరో! నన్నెదుర్కొనిన ఏపురుషుఁడు ఇంద్రియములు లేని చేతనుఁడు కాలేదు? ధర్మారెడ్డి నాసాహచర్య సహవాస సహభోజన సహశయనములు స్త్రీవలెనే ఆచరించుట యేమివింత? నాసౌందర్యము గుడ్డిగవ్వకంటె ఏమి ఎక్కువ? ఈసౌందర్యముకంటె ఆంతరసౌందర్య మేమేని కలదా? ఉండుచో అది యెవరిలో లేదు? లోపలినుండి పుట్టుకొని రావలయునుగాని నన్నుఁ బ్రేమింపు మన్న నెవరు ప్రేమింతురు? ప్రేమ పుట్టుచో గ్రుడ్డిదియేని అర్ధాంగి. ప్రేమ లేదేని రంభ

యేని అమ్మ. ప్రేమ గుడ్డిదా, మనుజులు గ్రుడ్డివారా?

శేఫాలికాకుసుమములు పైఁబడ తలబరువెక్కెను. యూథికలు నన్నుఁ జూచి నవ్వెను. ఏడాకుల యరఁటిపుప్పొడులు నాతలపై కాలు వెట్టెను. వీనియన్నింటిపై ఆపరిణతశరచ్చంద్ర చంద్రిక! నే నాయాటకొలంకునొడ్డున కూరుచుంటిని. ఊరక నా గండఫలకముల నుండి బాష్పము స్రవించెను.

నా వెనుకనుండి వచ్చు పాదవిన్యాసధ్వనిని నాచెవులు వినలేదు. నేను వెనుదిరిగి చూచువఱకు ధర్మారెడ్డి నాపైఁ జేయివైచెను.

ఆహా! ఏమి ఆస్పర్శ! అది నాబాష్పధారలకు సేతువు. పులకములకు చక్కిలిగిలి. ప్రీతికి విఁదు. 'ఇఁక నేను ధన్యను. ఇఁక మృతికి భీతిల్లను. ఇఁక ఇహలోకమున స్వర్గము కట్టెదను.' అని అనుకొంటిని. ఆతత్క్షణము నాశరీరము నాకుఁ దెలియుచో బట్టు.

తనపై నొఱగిన నన్ను సరిగా నిలువరించుచున్న ధర్మారెడ్డిని కొంతవడికి కనుఁగొంటిని. అతఁడు న 'న్నమ్మా!' యని సంబోధించెను. నేను పాతాళమున పడిపోయితిని. నే నచటినుండి భూలోకమునకు తిరిగి వచ్చువఱకు 'అది నీ మంచికేని దుఃఖింపుము. దుఃఖమునందలి సుఖమే సుఖము! అమ్మా! పలవింపుము.' అని యతఁ డనుట వింటిని. అతని ప్రత్యక్షరమును నన్నొక అసీమమగు వెలుఁగులోనికి నెట్టెను.

నే నతని నచట నుండుమని యన లేదు; ఆతఁ డచట నుండనులేదు. ఆతఁడు నిష్క్రమించినంతటనే నాకు చచ్చినచా వయిపోయినది. నాకు ప్రాణములం దెంత తీపియో! నే నా కంఠదఘ్నమైన కాసారము విడిచి యివలికి వచ్చితిని. నేను రాకున్నచో ధర్మారెడ్డి తన మృదుల హస్తములతో నెత్తుకొనివచ్చి వ్రేల్చువాఁడుగదా! అని యనుకొంటిని.

మేడమీఁదినుండి యిటులు విస్పష్టముగా వినఁబడియెను:—'న వా అరే పత్యుః కామాయ పతిః ప్రియో భవ త్యాత్మన స్తు కామాయ పతిః ప్రియో భవతి। న వా అరే జాయాయై కామాయ జాయా ప్రియాభవ త్యాత్మ

"అది నీమంచికేని......అమ్మా! పలవింపుము."

నస్తు కామాయ జాయా ప్రియాభవతి । నవా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవ న్త్యాత్మన స్తు కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్తి । న వా అరే విత్తస్య కామా య విత్తం ప్రియం భవ త్యాత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియం భవతి............ న వా అరే లోకానాం కామాయ లోకాః ప్రియా భవ న్త్యాత్మనస్తు కామాయ లోకాః ప్రియా భవన్తి.'

నే నిటులు విని కొంతవడికి మేడపై కేఁగి తిని. ధర్మారెడ్డి నిదురించెను. అతఁడచట తెలిచియుంచిన బృహదారణ్యకమున 'మగని కొఱకు మగఁడు ప్రియుఁడు కాఁడు, తనకొఱ కే మగఁడు ప్రియుఁడు. ఆలికొఱ కాలు ప్రియు రాలు కాదు, తన కొఱకే ఆలు ప్రియురాలు. కొమరులకొఱకు కొమరులు ప్రియులు కారు, తనకొఱకే కొమరులు ప్రియులు. రొక్కము కొఱకు రొక్కము ప్రియము కాదు, తనకొ ఱకే రొక్కము ప్రియము... లోకుల కొఱకు లోకులు ప్రియులు కారు, తనకొఱకే లోకులు ప్రియులు' అను నర్థమును ఇంగ్లీషు వ్యాఖ్యచే గ్రహించితిని.

నాకొరకే నేను వచ్చితినని తెలిసినది. నరోత్తమరెడ్డి యిందులకనియే నన్ను పరిత్య జించెను. నాశరీరమంతయు పిండీకృతవస్త్రమా యెను. తెలవారులు ఆభావ మనుభవముచేసి కొంటిని. ఆహా ! అది యెంతసత్యము ! క్రమ క్రమముగా ఆ పిండీకృతవస్త్రముయొక్క ఒకొక్క చుట్ట విప్పారినది. నే నెవరు? అని నే ప్రశ్నించుకొంటిని.

తెలవారుకడ ధర్మారెడ్డిని తిలకించితిని. ఆహా ! అతఁడు నాజీవితమును పవిత్రపఱిచిన పరమగురువు! నేనతని లేపి 'నాయనా ! నే నొక పొరపాటు చేసితిని: నా తలాఁపి నీశిష్యు

కును, నీ తలాఁపి నాశయ్యకును మార్చితిని. ఇపు డా మార్పు నవరింపవలయు' నంటిని. ధర్మారెడ్డి చిఱునగవుతో తనతలాఁపి తీసికొని నాతలాఁపి నా కిచ్చెను.

ధర్మారెడ్డికడ సెలవు గైకొని పయనమై తిని. ఆపయన మత్తింటికని, పుట్టినింటికని తెగక, నిశ్చితబుద్ధి కలుగువఱకు ఒక యేకాంతస్థల మున నుండ నెంచితిని.

నే నున్న యేకాంతస్థలమున నూతనమగు ఏడవ ఋతువు ప్రవేశించెను. పదమూఁడవ

నెల చొచ్చెను. ఇఱువదొకటవ సంవత్సర మారంభించెను. ఎనిమిదవవారము ఉదయించెను. పదునారవ తిథి వచ్చెను. ఆఱవ మహాభూతముతో అచటి సృష్టి. మానసముతో అచటి భోజనము. శూన్యముతో అచటిక్రీడ. బయట నెన్ని నగారాలు మ్రోఁగించినను అచటికి చొఱవు. అచట స్వయముగా శబ్దము మ్రోఁగును. అందు దోషములు మేము మేమని వచ్చి ఆహుతియగును. అందు శాంతి పసిపాపవలె జనించును.

నే నాయేకాంతమున చాలఁగాల ముండుటచే నాతలిదండ్రులు మరణించిరనియు, నన్నుఁ గనుఁగొన మిగులఁ బ్రయత్నించిరనియు నే నెఱుఁగను. నే నమెరికా వెళ్లినటులు వార్తాపత్రికలు ప్రచురించెను. నా తమ్ముఁ డింగ్లాండులో చదువు ముగించుకొని నా కొఱకమెరికా వెళ్లి విసిగి వచ్చెనని తెలిసినది.

ఇపుడు నాతమ్ముఁడు ననుఁ జూడవచ్చెను. అతఁడు భవిష్యజ్జీవితము ఎటులు కడఁప నెంచినదివింటెని. మన మెంచినటు లది చనదు దానికితరులకుఁ గానరాని కన్నొకటి కలదు. దానిచూపులోనే అది చనును. ఎపుడో ఆకన్ను మూఁతవడును. నాఁటఁగోలె అది మనము చెప్పినచొప్పున నడుచును.

అతఁడు గృహాభిముఖుఁ డాయెను. నరోత్తమరెడ్డిని సందర్శించి మఱి యింటికిఁ బొమ్మని అతనికి చెప్పితిని. 'నరోత్తమరెడ్డి నీకు బావయే కాఁడు. అతఁడు నరోత్తముఁడే' యని అంటిని.

నే నిటు లనఁగా అతఁడు రెండు దీర్ఘనిశ్వాసములు విడిచెను. నేనును రెండు దీర్ఘనిశ్వాసములు విడిచితిని.

మనస్సు వాక్కుతోనే కాక ఇతరేంద్రియముతోను మాటలాడఁ గలదు. ఆసంభాషణ మాత్మకడకు పాదములతో పరుగిడును.

నాతమ్ముఁడు వెళ్లిన తరువాత నన్నుఁ బెంచిన దాది వచ్చినది. అది ముగ్గిన పండు. సుఖదుఃఖముల పుటపాకము. వాత్సల్యమునకు పుట్టినిల్లు. నేను ముదియాలలోను, కసుఁగందులలోను జగన్నాటకమును చూడఁగలను. దాని శీలవాత్సల్యములచే నేను పసుఁబాప నైతిని. దానికి నానగ లొలిచి యిచ్చి యింటికిఁ బనిచితిని.

నేను నాయింటికిఁ బయన మయితిని. నేనే ప్రదేశము శ్మశానమువలె విసర్జించితినో అదియ నాపడకటిల్లు; అచటికే నాపయనము. నే నిపుడు నాకొఱకే నాయింటికి వెళ్లుచుంటిని. కాని బడికి వెళ్లు పిల్లవలెనే వెళ్లితిని.

అంతిపురిలో నాకు సవతి యుండదనియే నాతలంపు కాని నాయందు నాభర్తకుఁగల విశ్వాసమే యచట సవతిగా నుండెను. నరోత్తమరెడ్డి నాకు 'దేవిడీ మన్నా' చెప్ప ననుకొంటిని. కాని పరిచారిక లందఱు తొంటివలెనే స్వాగతమిచ్చిరి. 'అమెరికానుండి యేమి తెచ్చితి' రని అమల యడిగెను. 'ఆ దేశము మనయడుగున నున్నది కదా! అట వారందఱు తలలు క్రిందై, పాదములు మీఁదనై

పడిపోవరా?'యని కుముదిని శంకించెను. 'అచట పగలు రాత్రి, రాత్రి పగలును గదా! సూర్యుఁడు చంద్రుఁడుగను, చంద్రుఁడు సూర్యుఁడుగను మాఱుదురా?' యని ప్రసన్న పలికెను. 'అచట చెఱువులలోను,నదులలోను, సముద్రములోను నీరు క్రిందఁ బడి పోవక యెటులు నిలిచియుండు?'నని పద్మిని ప్రశ్నించెను. 'ఇచటి నుండి సూటిగా బెజ్జము వైచికొని పోయినచో అచటికి తేలుదుమా?' యని యరుణ యనియెను. సామానంతయు వెనుక బండ్ల మీఁద వచ్చుచున్నదని వారియూహ. నరోత్తమరెడ్డికి నా వచ్చిన వార్త తెలిసియుండును.

నా యంతఃపురమును నేను స్వాధీన పఱిచికొంటిని. అతఁడు నన్నటులు చేయనిచ్చు ననుకొనలేదు. నేను తొంటివలెనే నాపాకశాలలో భుజించితిని; అతఁ డతని పాకశాలలో భుజించెను.

ప్రాసాదోపరిభాగమున దాసికలు మాయిరువురికిని రెండు శయ్యలు పఱిచిరి. చందన తాంబూలము లునిచిరి. అగరువత్తులు వెలిఁగించిరి. గాజు పళ్లెరములలో పూవు లుంచిరి.

నన్నుఁ జూచుటకుఁబోలె తారాగణము లాకాశసౌధమున నిలువఁ దొడఁగెను. పతివ్రతాతిలక మగునరుంధతి నన్నుఁ గన్నారఁగనుఁగొన నిష్టము లేనిదానివలె చూచినటులు,చూడనటులు, మినుకు మినుకు మనుచుండెను.

నేను మేడమెట్లెక్కఁ దొడఁగితిని. ఒక్కొక్క మెట్టెక్కుట ఒకొక్కలోక మెక్కినటులుండెను. చివరమెట్టు నెక్కి నాయవమానము నెక్కితిని. డాబామీఁద నిలువఁబడి తొల్లిటి నామీఁద నేను నిలువఁబడితిని. నరోత్తమరెడ్డి పాదములు చూచి నాగుండియల చప్పుడు వింటిని. అతని ముఖమును అవలోకించి ప్రేమను పుక్కిలించితిని. క్రమగతియు సరళశైలియు, ఉన్నతభావముకల సద్వృత్తమువలెనే నా నరోత్తమునిదరికి నడచితిని.

దక్షిణాశ శాంతిసందేశమును వలె మలయమారుతము నంపెను. చంద్రుఁడు వెన్నెలచే సత్వాంజనము పూసెను. ఆజ్యోత్స్న పరమేశ్వరుని సగుణస్వరూపమువలె దివ్యవిభూతులతో తేజరిల్లెను.

శయనైకాదశినాఁట పాలవెల్లిలో పురుషోత్తముఁడు పవ్వళించినటులు నరోత్తముఁడు పవ్వళించెను. నేను కాళరాత్రివలె అతనికడ కరిగి యతని రెండుపాదములును గ్రహించితిని. నరోత్తమరెడ్డి లేచి నాపేరున నన్ను సంబోధించి, 'నీకు శాంతి కలుగుఁగాక!' అని ఆశీర్వదించెను.

నేను 'ఓగురూ! పరమగురూ'అని మాటలాడఁబోఁగా, అతఁడు 'కాదుకాదు; నీవే నీకు గురువవు; నీకు బందుగుఁడవు. నీవే నీకు శత్రుఁడవు. నీవే నీ కాత్మవు' అనెను.

నేను 'సిక్కము' అని పిదప నావృత్తాంతమంతయు పూస గ్రుచ్చినటులు చెప్పికొంటిని. అతఁడు శాంతతతో సమగ్రముగా అసంగుఁడై వినియెను.

పిదప నాహస్తములలో నున్న అతని పాదపంకజములు నలిగిపోవు ననుభీతి లేక యొత్తుచు 'నన్ను క్షమింపుము' అని ముమ్మారు వేఁడితిని. వేఁడి కన్నీరుచే నా చెక్కులు లేఁత మఱ్ఱాకు లాయెను.

'నిన్ను నీవే క్షమించుకొంటివి. ఇతరుఁడు క్షమించుటలో మెత్తఁదన మున్నది. తన్ను తాను క్షమించుకొనుటలోఁగల కఱకుఁదనము సూర్యునందేని లేదు. నాచే క్షమింపఁజేసికొని క్రింది కొక మెట్టుల దిగెద వని అతఁ డనెను.

'కాదు కాదు; నన్ను నేను క్షమించుకొనుటలో శాంతి లేదు. ఎంత క్షమించుకొన్నను దాని కెదురుగనే నేను క్షమింపఁబడ ననునది వలె దోషము నిలువఁబడును. నీక్షమాపణయే దాని కుచ్చాటనము. అథవా నేను క్షమింపఁదగుదానను గాను. నాలోప మెపుడు నా కనులలో కాఁపుర ముండవలయును. నన్ను క్షమింపకుము!' అని యంటిని.

నరోత్తమరెడ్డి బాష్పజలప్లావితుఁడై. 'నిన్నుఁగాక మఱి యెవరిని నేను క్షమింపఁగలను? ముమ్మాటికి క్షమించితిని. ముమ్మాటికి క్షమించితి' ననెను.

నే నదివఱకుఁ గాదు, ఆక్షణముననే నరోత్తమరెడ్డిని వివాహమాడినది.

నా ప్రాయశ్చిత్తమున కుపకల్పింపఁబడిన శుద్ధిసభలో సదస్యులవలె నక్షత్రములు, చంద్రుఁడు, సప్తర్షులు అరుంధతి లేచి నన్నాశీర్వదించినటు లుండిరి.

నరోత్తమరెడ్డి నన్ను పుత్త్రివలె, చెలియవలె, భార్యవలె, శిష్యవలె క్షమించెను. అతఁడు వెనుకటి వలెనే సంచరించెను. ఆహా! ఏమి యా త్రాసు!

నాచరిత్ర మంతము కాకమునుపు నరోత్తముఁడు నన్ను క్షమించిన ఆపవిత్ర రాత్రిని స్మరించుకొందును.

ఘాతకుని క్షమింపవచ్చును; దొంగను క్షమింపవచ్చును; అందఱను క్షమింపవచ్చును; మతిమాఱిన భార్యను క్షమింపవచ్చునా? ఆమెను క్షమించుటయే క్షమ. నరోత్తమరెడ్డియే నేనై, నేనే నరోత్తమరెడ్డినై యున్నచో నేను క్షమింపఁజాలకపోయియుందును. స

న్నిటులు క్షమించి పుచ్చిన నరోత్తముఁడు మనుజుఁడా, దేవుఁడా, క్షమాదేవుఁడా ?

నరోత్తముని క్షమాపణమే నాజీవవాణి. ఆవాణితో నాకథను సమగ్రముగా చెప్పఁకొనుటకు నేను సిగ్గిల్లను. నాచరిత్ర శరీరమునకు జీవమైన క్షమాపణ తన పూర్వదళములను రాల్చి క్రొత్తాకు తొడిగినది.

నన్నాతఁ డిటులు క్షమించి తలమునుకలయిన ప్రేమతో నన్ను కౌఁగిలించుకొనినటు లుండెను. ఆయాలింగమున నేను నాశరీరమును బాసినచో ఎంత ధన్యవతిని! ఏలయనిన, నూతనశరీరమే ఆయాలింగనమునకుఁ దగినది.

అహర్ముఖము

శ్రీ. శ్రీ. [కవితాసమితి.]

ఆహర్ముఖాంచిత హర్షవీచికల
జాండభాండమున నిండినవి!
రహఃప్రశాంత దినోదయవేళా
రాగఘోషములు మ్రోగినవి!

* * * *

ఆయుదయకాల రమ్యరహస్యగర్భ
సురభిళలతాంత గుచ్ఛమాధురులయందుఁ
దనువుపులకించు నూతనోత్సాహకలిత
మోదభరమున నాకనుల్ మూఁతవడియె!

అపుడుపొడమిన గాఢమాంద్యమున రేఁగి
కాలగర్భనిలీనాంధకారమందుఁ
దరలిపోయితి భావసౌదామనీల
తాంచలసురక్షితస్థలి నధివసించి!

ఆదినోదయవేళాప్రయాణశుభము
హూర్తమున భావనాభావితోత్సవమున
నాకుఁ గననయ్యె విస్మృతానేకచరిత
గతపురాతనసమయభారతధరిత్రి!

అప్పుడసదృశశాంతి మహత్త్వాగతుల
వెనుకదినములఁ బ్రజ్వలించిన-చిరంత
నార్యవైభవవహ్ని సహస్రశిఖలు
కనులుపొడిచిన మెఱుపులై కానుపించె!

అవిగొ ఋష్యాశ్రమమనోజ్ఞ దివిజసదన
నిభతలమ్ములు వారె పూన్ప్రకాండు
లదిగొ ఘోషిలు దిక్కటాహములు నిండి
మారుమ్రోఁతల ఋగ్వేదమంజురవళి!

ఆసనాతనకాల ప్రభాసమేత
వేదభూసురఘోషా నవీనగతులఁ
బలుకుదెలియని తన్మయత్వమునుగనిన
నాహృదంతరమునకు లీనతఘటిల్లె!

* * * *

ఐంద్రహరిత్సముదంచితదీధితు
లంధకారముల నడచినవి!
సాంద్రవికాసస్ఫీతమధ్ధృదయ
సరసిజదళములు విరిసినవి